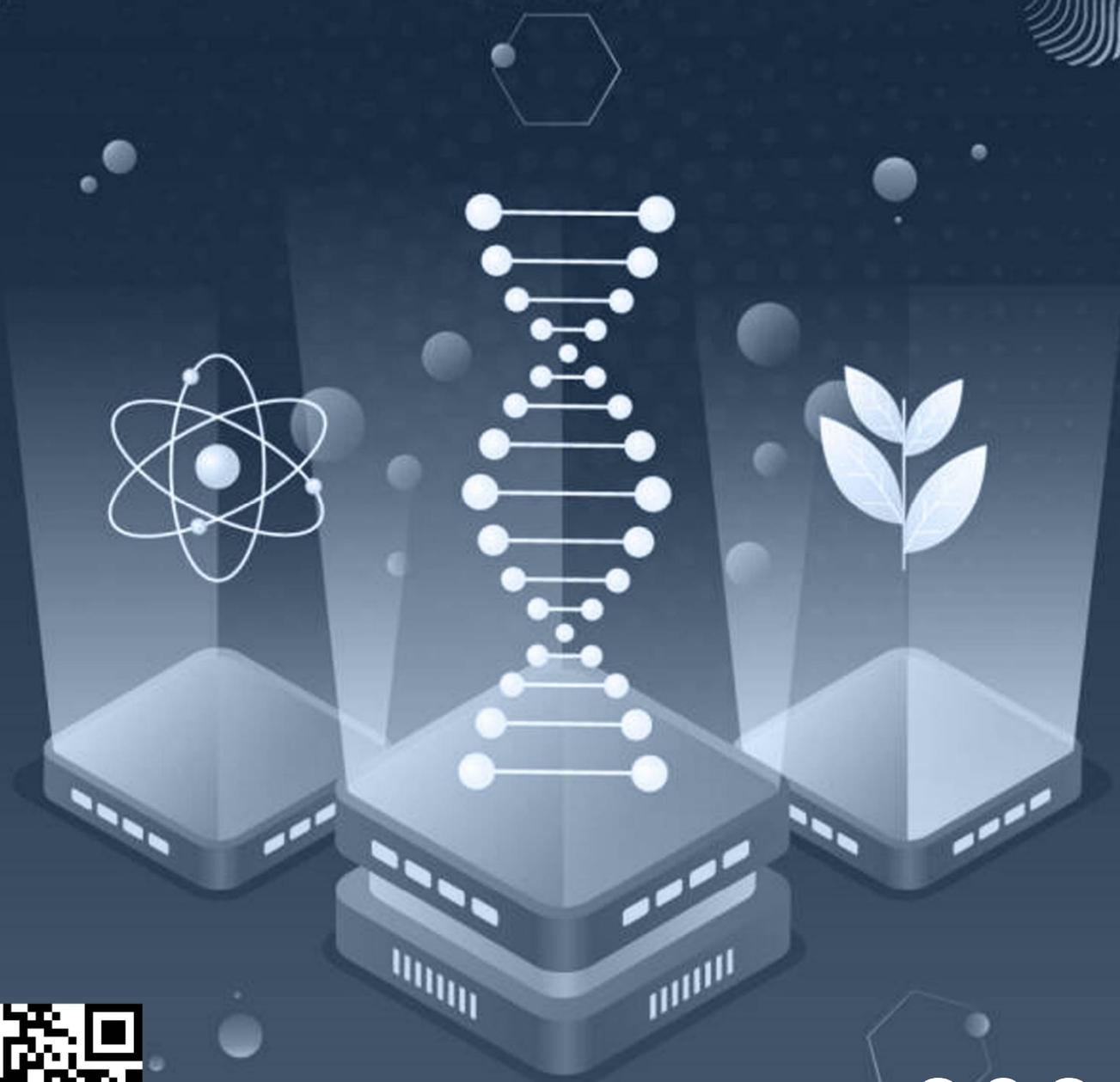

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 3 **2026**

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 3 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMOEP 3

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 3

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MA'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№3 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-3>

Бош муҳаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош муҳаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun
Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации
основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

TARIX

- 1. Matyakubov Nurbek Rayimberganovich.**
TOSHKENT METROPOLITENINING BIRINCHI NAVBATI QURILISHI TARIXIDAN.....7
- 2. Muborak Madrimovna Matyakubova.**
XIX ASRDA XIVA XONLIGIDA TANGA ZARB QILISH AMALIYOTI VA ZARBXONA ISHI.....11
- 3. Bazarbayev Sanjar Xamzayevich.**
ASALARILAR JAMIYATI VA IJTIMOIIY HAMKORLIK: ETNOLOGIK TAHLIL.....15
- 4. Nurmetov Ismoil Alimbayevich.**
SOVET DAVRIDA O‘ZBEKISTONDA AGRAR-INDUSTRIAL SIYOSAT VA UNING EKOLOGIK OQIBATLARI (1960–1980 YILLAR).....20
- 5. Xudaybergenov Hayitboy Satimovich.**
“XORAZM YOG‘OCH O‘YMAKORLIGI AN‘ANALARI: (ICHAN-QAL‘A MUZEYI MATERIALLARI ASOSIDA)”.....24
- 6. Mallabayev Botirjon Baxtiyorovich.**
YOSHLAR TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHDA ILM-FANNING AHAMIYATI.....28
- 7. Nozima B. Agzamova.**
ILK XRISTIAN JAMOALARINING MARKAZIY OSIYO HUDUDIGA KIRIB KELISHI TARIXI.....34

PEDAGOGIKA

- 1. Sharipov Allabergan Kamilovich.**
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT MUTAXASSISLARINI KASBIY TAYYORLASHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH: SO‘ROVNOMA ASOSIDA EMPIRIK TAHLIL.....41
- 2. Masharipov Ravqat Madraximovich.**
KURASHDA KO‘P YILLIK TAYYORGARLIK BOSQICHLARINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....50
- 3. E.Y.Davletov.**
BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING PEDAGOGIK TAFAKKURINI KVAZI TADQIQOTCHILIK METODI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISHGA YO‘NALTIRILGAN YONDASHUVLAR.....56
- 4. Mustafo Yunusxo‘jayev.**
NAJMIDDIN KUBRONING “USUL AL-‘ASHARA” ASARIDA YOSHLARNI ICHKI TARBIYAGA O‘RGATISH MASALALARI.....62

IQTISOD

5. Xudoyorov Lochinbek Bahromovich.

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SERVIS SOHASINING TRANSFORMATSIYASI
VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....67

6. Meliboyev Ibroxim.

SAMARQAND VILOYATI BO‘YICHA HUDUDIIY OLIY TA‘LIM TASHKILOTLARIDA
RESURS SALOHIIYATI SAMARADORLIGINI IFODALOVCHI KO‘RSATKICHLAR
TAHLILI.....74

7. Matkarimov Mansur

SUV XO‘JALIGI SOHASIDAGI OBYEKTЛАRNI DAVLAT-XUSUSIIY SHERIKLIK ORQALI
SAMARALI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....80

8. Baxtiyorova Vasilaxon Muzaffarovna.

INNOVATSION IQTISODIYOTDA TIBBIIY XIZMATLARNI KO‘RSATISHNI
RAQAMLASHTIRISHNING AFZALLIKLARI.....91

9. Aminbayeva Guli Ravshanbek qizi

TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQOTLARIDAN
FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI: XORIJIY ADABIYOTLAR TAHLILI.....95

FILOLOGIYA

1. Abdulla Xudoyberganov G‘ofurjon o‘g‘li.

TASAVVUFIIY RAMZLAR IFODASIDA SULAYMON BOQIRG‘ONIIY MAHORATI.....100

2. Убайдова Дилрабо Аскарровна.

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ
РУССКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ.....104

Nozima B. Agzamova**O'zbekiston Xalqaro Islom akademiyasi doktoranti****E-mail: nozimaagzamova033@gmail.com****ILK XRISTIAN JAMOALARINING MARKAZIY OSIYO HUDUDIGA KIRIB
KELISHI TARIXI** <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.19654406>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ilk xristian jamoalarining Markaziy Osiyo hududiga kirib kelishi va shakllanishi tarixi manbalar va arxeologik materiallar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda xristianlikning Yaqin va O'rta Sharqdan Sharqqa tomon tarqalish jarayoni, Sosoniylar davrida Sharqiy suriyalik (nestorian) cherkovining shakllanishi hamda uning missionerlik faoliyati yoritilgan. Markaziy Osiyoning yirik tarixiy-madaniy hududlari - Marv, So'g'd, Baqtriya, Yettisuv, Sharqiy Turkiston va Movarounnahrda xristian jamoalarining mavjudligi yozma manbalar va arxeologik topilmalar asosida ko'rsatib beriladi. Shuningdek, sug'diy savdogarlar va turkiy xalqlarning xristianlikning Sharqqa tarqalishidagi o'rni ochib beriladi. Maqolada nestorianlikning Markaziy Osiyodagi diniy, madaniy va ijtimoiy hayotdagi ahamiyati hamda uning mo'g'ullar davrigacha bo'lgan rivojlanish bosqichlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: nestorianlik, Markaziy Osiyo, Sharqiy suriyalik cherkov, missionerlik, So'g'd, Marv, Yettisuv.

Nozima B. AGZAMOVA,**PhD student of International Islamic Academy of Uzbekistan****E-mail: nozimaagzamova033@gmail.com****THE HISTORY OF THE ARRIVAL OF EARLY CHRISTIAN COMMUNITIES IN
CENTRAL ASIA**

Annotation. This article examines the history of the arrival and spread of early Christian communities in Central Asia based on written sources and archaeological evidence. The study analyzes the eastward expansion of Christianity from the Near and Middle East, the formation of the East Syriac (Nestorian) Church under the Sasanian Empire, and its extensive missionary activity. Special attention is given to the presence of Christian communities in key regions such as Merv, Sogdiana, Bactria, Semirechye, Eastern Turkestan, and Transoxiana. The role of Sogdian merchants and Turkic peoples in the dissemination of Christianity along the Silk Road is highlighted. The article also explores the religious, cultural, and social significance of Nestorian Christianity in Central Asia and traces its development up to the Mongol period.

Keywords: Christianity, Nestorianism, Central Asia, East Syriac Church, missionary activity, Sogdiana, Merv, Semirechye.

Нозима Б. Агзамова
докторант Международной исламской академии Узбекистана
E-mail: nozimaagzamova033@gmail.com

ИСТОРИЯ ПРОНИКНОВЕНИЯ РАННИХ ХРИСТИАНСКИХ ОБЩИН НА ТЕРРИТОРИЮ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Аннотация. В статье рассматривается история проникновения и распространения ранних христианских общин на территории Центральной Азии на основе письменных источников и археологических данных. Анализируется процесс распространения христианства с Ближнего и Среднего Востока на Восток, формирование Восточно-сирийской (несторианской) церкви в Сасанидском Иране и её активная миссионерская деятельность. Особое внимание уделено существованию христианских общин в таких регионах, как Мерв, Согд, Бактрия, Семиречье, Восточный Туркестан и Мавераннахр. Раскрывается роль согдийских купцов и тюркских народов в распространении христианства вдоль Великого шёлкового пути. В статье показано значение несторианства в религиозной и культурной жизни Центральной Азии и прослеживаются основные этапы его развития вплоть до монгольского периода.

Ключевые слова: христианство, несторианство, Центральная Азия, Восточно-сирийская церковь, миссионерство, Согд, Мерв, Семиречье.

KIRISH

An'anaga ko'ra, xristianlikning O'rta yer dengizi sohillaridan sharqqa tomon tarqalishi milodiy eraning ilk asrlariga to'g'ri keladi. Yaqin va O'rta Sharq mamlakatlarida xristian dinining ta'siri islom hukmronligi davrida ham saqlanib qolgan. Xususan, XI asr boshlarida Beruniy Suriya, Iroq va Xuroson aholisi orasida xristianlar juda ko'p ekanini qayd etgan[1].

Markaziy Osiyoda xristianlik tarixiga sovet va xorijiy olimlarning ko'plab tadqiqotlari bag'ishlangan bo'lib, ular orasida avvalo V.V. Bartold[2], Y.I. Kichanov[3], N.V. Pigulevskaya[4], shuningdek, qator g'arb va yapon olimlarining ishlarini ta'kidlash lozim.

Sharqdagi xristian cherkovi tarixi O'rta Osiyo, Eron va Yaqin Sharq xalqlarining siyosiy va madaniy tarixi bilan yaqin bog'liq.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Erondagi xristianlar haqidagi birinchi ma'lumotlar II asrga taalluqli. Suriya cherkovi yepiskoplari ro'yxatida 224-yilda Daylam yepiskopi allaqachon tilga olinadi va u Kaspiydan janubdagi hudud edi[5]. Sosoniylar davrida eronlik xristianlar cherkov tashkiloti shakllana boshlaydi, ular asosan sharqiy, ya'ni suriya cherkovining turli yo'nalishlariga mansub edi, bu paytda u hali pravoslavlikdan ayrilmagan edi.

Xristianlik cherkovining ilk o'n yilliklarida xristianlik ichida alohida yo'nalishlar shakllana boshladi, ularning rivojlanishi keyinchalik cherkov bo'linishlariga va bugungi kunda ma'lum bo'lgan asosiy xristian yo'nalishlarining ajralishiga olib keldi. Muqaddas Kitobni talqin qilishdagi nizolar, teologik munozaralar va cherkov marosimlaridagi farqlar ko'pincha guruhlar o'rtasidagi siyosiy va ijtimoiy qarama-qarshiliklarning yashirin ko'rinishi bo'lib xizmat qilgan. Shuningdek, xristianlik ta'limoti tarqalgan xalqlarning madaniy an'analari va urf-odatlar ham bu yo'nalishlarning shakllanishida muhim rol o'ynagan.

Sharqiy suriyalik cherkov dastlab Konstantinopol patriarxiga bo'ysungan, ammo V asrning o'rtalarida Xalkidon umumjahon soboridan so'ng pravoslav cherkovidan mustaqil ravishda ajralib chiqdi. Bu ajralish Iso Masihning tabiati - uning ilohiy va insoniy tabiati birligi yoki ikki tabiatlilik masalasidagi keskin teologik munozaralar natijasida yuzaga kelgan. Sharqiy suriyalik cherkov diofizitlik yo'nalishiga moyil bo'lgan, bu ta'limot Iso Masihning ikki tabiatini ajratib ko'rsatib, ularni faqat nisbiy, tashqi birikish orqali bog'lash imkoniyatini tan olgan. Ushbu oqim nestorianlik deb atalgan. Ba'zi cherkovlar - arman, misr va g'arbiy suriyalik cherkovlar esa aksincha qarashni ilgari surib, monofizitlik yo'nalishiga ergashganlar. Monofizitlik ta'limotida Iso Masihning tabiati

yagona, ilohiy hisoblanadi, uning insoniy tabiati esa faqat unga xos xususiyat sifatida qabul qilinadi, mustaqil ahamiyatga ega emas edi[6].

Bo'linishdan keyin yuzaga kelgan kurash jarayonida ustunlik monofizitlar tomonidan qo'lga kiritildi. Nestorianlar ta'qiblardan qochib Sharqqa, Suriya madaniyatining an'anaviy markazi bo'lgan Nisibinga yo'l oldilar, u paytda mazkur shahar Sosoniylar davlati tasarrufida edi. Ular Eron hududidagi xristian jamoalari orasida o'z ta'sirini mustahkamlashga muvaffaq bo'ldilar va 484-yilda fors cherkovi o'zining soborida nestorian e'tiqodini qabul qilib, g'arb cherkovidan batamom ajralib chiqdi. Ko'plab xristianlar, ayniqsa nestorianlar, davlat boshqaruvida muhim lavozimlarni egallaganlar; ular texnik mutaxassislar, tabiblar va amaldorlar sifatida yuqori baholangan. Nestorian ruhoniylariga diplomatik vazifalar ham yuklatilgan bo'lib, jumladan, Vizantiya saroyi bilan muzokaralar olib borish shu toifaga kiradi[7]. Xristian savdogarlar suriyaliklar ham, forslar ham xalqaro savdoda salmoqli o'rin tutganlar.

Nestorian cherkovining missionerlik faoliyati asosan Sharqqa yo'naltirilgan bo'lib, u ikki asosiy yo'nalishda amalga oshirilgan: birinchisi - Hindiston va Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari tomon, ikkinchisi esa shimoli-sharqqa, ya'ni Markaziy Osiyo, Sharqiy Turkiston va Xitoy hududlariga.

Fransuz arxeologik ekspeditsiyasi tomonidan Fors qo'ltig'idagi Xark orolida nestorian monastirining topilishi ham e'tiborga molikdir. Ushbu orol Hindiston bilan olib borilgan dengiz savdosida oraliq manzillardan biri bo'lgan. Ehtimol, aynan shu yerda savdo kemalari bilan Sharqqa jo'natiladigan missionerlar tayyorlangan[8].

Nestorianlarning Sharqdagi missionerlik faoliyatining yana bir muhim tayanch nuqtasi Merv shahri bo'ldi. Beruniyning guvohlik berishicha, Marvda xristianlar Iso Masih tug'ilganidan taxminan 200 yil o'tib paydo bo'lgan[9]. 334-yilga oid manbalarda Marv yepiskopligi haqidagi ilk ma'lumot uchraydi. Keyinchalik u mitropoliyaga aylantirilgan, biroq bu o'zgarishning aniq sanasi noma'lum. Marvda xristian jamoalarining mavjud bo'lgani arxeologik dalillar bilan ham tasdiqlanadi. Qadimgi Marv shahrining g'arbiy qismida ochilgan, xristian dafn marosimlarini o'z ichiga olgan nekropol[11] III–VI asrlar davomida faoliyat ko'rsatgan[10]. Mazkur hududda nestorianlardan tashqari boshqa xristian yo'nalishlariga mansub jamoalar ham mavjud bo'lgan. Ulardan biri, ehtimol, pravoslav-melkitlarga tegishli bo'lgan kichik monastir hisoblanadi. Uning xarobalari Gyauro-qal'aning shimoli-sharqiy burchagida joylashgan. Monastir IV asr oxirida barpo etilgan bo'lib, VI asr o'rtalaridan aholisi tomonidan tashlab ketilgan. Bu holat, ehtimol, nestorianlar tomonidan ko'rsatilgan bosim bilan bog'liq bo'lishi mumkin[12].

Xristianlik izlari hozirgi Janubiy Turkmanistonning boshqa hududlarida ham aniqlangan: Geoktepada ilk xristianlikka oid oltin medalyonlar va blyashkalardan iborat xazina topilgan[13].

Baqtriya, So'g'd, Shimoliy Qirg'iziston va Xitoy hududlarida xristianlik izlari missionerlar kelgani haqidagi ilk yozma xabarlardan ancha oldin kuzatiladi. Suryoniy tilidagi "Mamlakatlar qonunlari kitobi"da Kushon davlatida xristian ayollar mavjudligi haqidagi ma'lumotni I. Markvart kushonlar davridagi Baktriya bilan bog'laydi[14]. Arman tarixchisi Yegishe Kushonlar mamlakatida, hatto Hindistongacha bo'lgan hududlarda xristianlikning tarqalgani haqida xabar beradi, bu jarayon Shapur II (309–379 yy.) hukmronligi davriga to'g'ri kelib, Erondagi xristianlarga qarshi ta'qiblar natijasida ularning sharqqa qochishi bilan bog'liq bo'lgan[15].

Turk xoqonligining tashkil topishi va deyarli butun Markaziy Osiyoni birlashtirishi ma'lum muddatga siyosiy barqarorlikni ta'minladi. Eronni Markaziy Osiyo va Uzoq Sharq bilan bog'lagan savdo yo'llari qayta tiklandi. Savdo faoliyatining jonlanishi nestorian cherkovining missionerlik faoliyati yuksalishi bilan mos keladi, uning eng yuqori nuqtasi patriarx Yeshuyaba II (628–643 yy.) davriga va Eronda Sosoniylar sulolasi hukmronligining so'nggi yillariga to'g'ri keladi. Yeshuyaba II nomi Samarqand, Hirot, Hindiston va Xitoyda mitropoliyalar tashkil etilishi bilan bog'lanadi. Samarqandda mitropoliyaning tashkil etilgani haqidagi ma'lumot alohida ahamiyatga ega. Odatda, mitropoliyaga yepiskoplik muassasasi asos bo'ladi, bu esa Sug'dda xristian an'analari yillariga yetarlicha uzoq davom etgani va barqaror bo'lganidan dalolat beradi.

Markaziy Osiyo xalqlari orasida xristian ta'limotini tarqatishda sug'diylar eng faol ishtirok etganlar. So'g'diylarning Sharqiy Turkistonga ko'chib borishi xristianlikning sharqqa, Xitoy

chegaralarigacha yetib borishini ta'minlagan. Sharqiy Turkistonda topilgan sug'diy tilidagi xristian matnlarining ko'plab parchalari sug'diy savdogarlar va kolonistlar orasida, asosan nestorian yo'nalishiga mansub xristianlar ko'p bo'lganini ko'rsatadi.

Suryoniy manbalarda Samarqand mitropoliyasining tashkil etilgan vaqti haqidagi ixtiloflar ehtimol, xristianlikning bu hududga ancha erta kirib kelgani bilan izohlanadi[16]. So'g'ddagi xristianlar haqida musulmon mualliflar ham ma'lumot beradi. Jumladan, Narshaxiy "Buxoro tarixi" asarida uning zamonida Buxoroda mavjud bo'lgan Bani Hanzala masjidi o'rnida ilgari xristian cherkovi bo'lganini yozadi[17]. An-Nadimning ma'lumotiga ko'ra, Sug'd aholisini qadimdan moniylar va xristianlar tashkil etgan[18].

Suryoniy tili nestorian cherkovining liturgik tili sifatida So'g'dda ham o'z ahamiyatini saqlab qolgan. Nestorianlarda ibodat marosimlari doimo va hozirgacha jamoat a'zolarining etnik mansubligidan qat'i nazar faqat suryoniy tilida olib boriladi. So'g'diylar orasida moniylar va buddistlar ham bo'lgan. So'g'ddagi xristianlar eng ko'p sonli guruhni tashkil etmagan bo'lsa-da, ehtimol, o'z an'analarning uzviyligini mo'g'ullar davrigacha saqlab qolgan.

Somoniylar davrida Samarqand yaqinida, Urgut hududida joylashgan Vazkard qishlog'ida katta xristian jamoasi mavjud bo'lgan. Ibn Havqalning xabar berishicha, bu yolg'iz joy Iroqdan kelgan ko'plab xristianlarni ham o'ziga jalb etgan[19]. Urgut atrofida suryoniy yozuvlar va xoch tasvirlarining parchalari saqlangan bo'lib, ular V.V. Bartold tomonidan qayd etilgan[20].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

1046-yilda Samarqandda nestorian mitropoliti mavjud bo'lgani haqida Abu-l-Faraj ma'lumot beradi[21]. Marko Polo Samarqandda XIII asrning ikkinchi choragida qurilgan Avliyo Ioann Cho'mdiruvchi cherkovi haqida rivoyat keltiradi[22]. VI asrda xristianlik Movarounnahrning boshqa hududlariga ham kirib boradi. Nestorian xochlari tushirilgan bir qator so'g'diy tangalar ma'lum bo'lib, ular jumladan Pandjikent shahrida va Afrosiyobda topilgan[23].

Yettisuv hududida xristianlikning eng qadimiy izlari bu mintaqada missionerlarning kelishi haqidagi ilk xabarlardan va uning nestorian cherkovi ta'sir doirasiga kirishidan ancha oldin paydo bo'lgan. Ak-Beshim shaharchasi xarobalarida VIII asrga oid xristian cherkovi hamda VI–VII asrlarga tegishli dafnlardan iborat nekropol tadqiq etilgan[24]. Dafnlarning katta qismi xristian marosimiga muvofiq amalga oshirilgan. Shu shaharchada VII–VIII asrlarga oid, oldindan tozalangan suyaklar xumga joylashtirilgan dafn ham aniqlangan bo'lib, xum sirtiga nestorian xochi o'yib tushirilgan. Xristian dafnlarining nisbatan keyingi davrga oid namunalari qadimgi Taraz nekropolini o'rganish natijasida ma'lum bo'lgan: bu yerda suyaklarni xumlarda yoki pishgan g'ishtdan qurilgan kichik skleplarda dafn qilish holatlari kuzatiladi.

Marko Polo tomonidan zikr etilgan Sharqiy Turkistondagi ko'plab yakobit cherkovlari bu yerda ancha keyingi davrda, XI asrdan erta bo'lmagan vaqtda paydo bo'lgan. V.V. Bartold Kazviniiy ma'lumotiga tayanib, yakobit-xristianlar Kaspiybo'yi dashtlarida ko'chib yurgan g'uzlar orasida ham bo'lgan, degan fikrni ilgari surgan.

Yettisuv tarixi jihatdan Sharqiy Turkiston bilan chambarchas bog'liq bo'lgan hudud hisoblanadi. Bu yerdan Markaziy Osiyoni Uzoq Sharq bilan bog'lagan muhim savdo yo'llari o'tgan: biri - Aksu va Kuchuga, ikkinchisi - Turfon vohasiga olib brogan[25]. Xristianlikning Sharqqa tarqalishi ham aynan shu yo'nalishlar orqali kechgan. Qarluqlar va uyg'urlar kabi turkiy qabilalar bu hududlarni bo'ysundirgan paytda, bu yerda allaqachon xristian aholi mavjud edi. Yettisuvda cherkov tashkilotining shakllanishi VIII–IX asrlar chegarasida yakunlangan, aynan shu davrga nestorian patriarxi Timofey I maktublaridan birida ayrim turkiy xalqlarning, ehtimol, qarluqlarning, xristianlikni qabul qilgani haqidagi ma'lumot to'g'ri keladi[26].

1253-yilda bu hududda bo'lgan Giyom de Rubruk Yettisuvdagi xristianlar haqida shunday yozadi: "Bu yer ilgari Organum deb atalgan (Argu - Yettisuvning qadimiy nomi), uning aholisi o'z tili va o'z yozuviga ega edi. Hozir esa u to'laligicha turkomanlar tomonidan egallangan. Ilgari esa bu yozuv va bu tilda o'sha mamlakatlardan bo'lgan nestorianlar ibodat qilgan va kitoblar yozgan". Rubruk uyg'ur yozuvi bilan Markaziy Osiyo nestorianlari orasida qo'llanilgan suryoniy yozuvni farqlaganini hisobga olsak, bu yerda so'g'diy tili nazarda tutilgan bo'lishi ehtimoldan xoli emas, chunki ular avvalgi davrda suryoniy bilan bir qatorda so'g'diy tilidan ham keng foydalanganlar.

Xristianlikning turkiy muhitga kirib kelishi natijasida turkiy, ya'ni uyg'ur tilida tarjima qilingan xristian adabiyoti yuzaga keldi. Sharqiy Turkistondan topilgan uyg'ur tilidagi xristian matnlarining fragmentlari bizgacha juda ko'p miqdorda yetib kelgan. Uyg'ur xristian adabiyoti asosan suryoniy tilidan qilingan tarjimalar asosida shakllangan. Avval tilga olingan Turfondagi Bulayiq monastiridan topilgan xristian qo'lyozmalari orasida uyg'ur tilidagi matn, uning suryoniy yozuvidagi transkripsiyasi va suryoniycha matnni o'z ichiga olgan bitta qo'lyozma ham mavjud. XII–XIV asrlarda suryoniy yozuvi turkiy matnlarni qayd etishda keng qo'llanilgan, Shimoliy Qirg'izistondagi suryo-turkiy bitiklar[27], Turfon hududlaridan topilgan qo'lyozma fragmentlari shular jumlasidandir. Xristian an'anasi uyg'urlar orasida mo'g'ullar davrigacha saqlanib qolgan. Taxminan 1050-yilda yozgan Gardiziy Xotanning o'zida ikki xristian cherkovi mavjud bo'lganini qayd etadi.

Marko Polo sayohatnomasida XIII asr xristian jamoalari to'g'risida: "Samarqand - shimoli-g'arbda joylashgan buyuk va sharaflı shahar bo'lib, aholisi xristianlar ham, musulmonlar ham yashaydi. Ular Buyuk Xonning jiyani, Kaydu nomli shaxsga bo'ysunadi, biroq shahar xon bilan qattiq dushmanlik qilgan", deb yozadi. Samarqand xristianlari haqida shuni ta'kidlash kerakki, shahar VIII asr boshidan boshlab nestorian cherkovining mitropoliyasi bo'lgan, ehtimol ikki asr avvalroq esa yepiskoplik markazi ham bo'lgan.

"Yaqinda Buyuk xonning ukasi Chig'atoy, bu mamlakat va boshqa ko'plab hududlarning hukmdori bo'lgan, xristianlikni qabul qilgan. Xristianlar bundan juda xursand bo'lishdi va shaharda Yuhanno Cho'qintiruvchining sharafiga katta cherkov barpo etdilar va cherkov aynan uning nomi bilan ataldi. Ular musulmonlarga tegishli bo'lgan bir toshni cherkov markazidagi ustunning poydevori sifatida qo'yishdi. Biroq Chig'atoy vafot etdi. Musulmonlar esa bu toshga g'azablanishdi, chunki u ularga tegishli bo'lib, xristianlar cherkoviga o'rnatilgan edi va ular hukmdor vafot etganini ko'rib, toshni o'zlariga qaytarish vaqti kelganini o'ylashdi. Shunday qilib, ular yig'ilishdi, cherkovga kirishdi va tosh ularga kerakligini aytishdi. Xristianlar tosh aslida ularga tegishli ekanini tan oldilar, lekin joyni bo'shatish uchun katta miqdorda pul to'lashni taklif qilishdi. Xabar shunchalik keng tarqaldiki, hukmdor eshitib, musulmonlar bilan pul evaziga kelishishsin, yoki toshni topshirsın deb, xristianlarga buyurdi. U bunga uch kun vaqt berdi. Xristianlar Iso Masihga duo qilishdi. Va hukmdor belgilagan kun yetib keldi. Ular ertalab cherkovga kelishganda tosh ustunning poydevoridan olinib ketgan, ustunning tagi hech qanday tayanchsiz edi. Bu buyuk mo'jiza edi chunki ustun shu holatda hanuzgacha turibdi", deb asarda hikoya qilingan[28].

Samarqandda diqqatga sazovor tosh mavjud - Ko'k-tosh (yoki "Yashil tosh"), uning ustiga Amir Temurning taxti o'rnatilgan. Rivoyatga ko'ra, o'zining ulkan hajmiga qaramay, bu tosh Temur tomonidan Bursa shahridan olib kelingan[29].

Arximandrit Palladiy XIV asrga oid "Chishun Jinjiangji" ("Jinjiang tavsifi") asaridan quyidagi parchani keltiradi: "Samarqandda to'rtta ulkan yog'och ustun bilan ko'tarilgan bir ibodatxona bor, har biri 40 fut balandlikda. Bu ustunlardan biri osilib turgan holatda bo'lib, poldan bir futdan ortiq balandlikda turadi."

Sharqiy xristianlik tarixida yangi davr XI asrdan boshlanadi. Sharqiy Turkistonda nestorian cherkovining qayta jonlanishi, bir tomondan, G'arbda suryoniy xristian madaniyatining yuksalishi, missionerlik faoliyatining faollashuvi hamda Yaqin Sharqdan Markaziy Osiyoga xristianlar, missionerlar va savdogarlarning oqib kelishi bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan, Markaziy Osiyo ko'chmanchi xalqlari orasida yangi davlat birlashmalarining shakllanishi va ularning siyosiy rivojlanish darajasi hamda hokimiyat tuzilishiga mos keladigan mafkuraviy tizimga ehtiyoj sezilishi bilan izohlanadi. Xristianlik, ko'rinishidan, ana shu ehtiyojlarga to'la javob bergan. XI asr boshlarida uni mo'g'ul tilli keraitlar, XII asrda esa naymanlar, shuningdek, turkiy xalqlar - ong'utlar, guzlar va chig'illar qabul qilganlar. Sharqiy xristianlik tarixining ushbu davriga (XI–XIV asrlar) oid manbalar doirasi avvalgi davrlarnikiga nisbatan ancha kengdir. Bular Yevropa sayohatchilarining esdaliklari, musulmon mualliflarning tarixiy va geografik asarlari, suryoniy yilnomalar va publitsistik bitiklar, epigrafik yodgorliklar, shuningdek, Markaziy Osiyodan topilgan diniy matnlar fragmentlaridan iborat. XIX asr o'rtalaridan boshlab Sharqda xristianlik tarixiga bag'ishlangan tadqiqotlarning aksariyati asosan aynan shu davrni o'rganishga qaratilgan.

XULOSA

Ilk xristian jamoalarining Markaziy Osiyo hududiga kirib kelishi va bu mintaqada shakllanish jarayoni mintaqaning siyosiy, iqtisodiy va madaniy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq bo'lgan murakkab tarixiy hodisadir. Bu jarayonda Buyuk Ipak yo'li asosiy kommunikatsion omil bo'lib xizmat qilgan.

Sharqiy suriyalik (nestorian) cherkovining missionerlik faoliyati xristianlikning Sharqqa, jumladan Markaziy Osiyo hududlariga tarqalishida yetakchi rol o'ynadi. Markaziy Osiyoda xristian jamoalarining mavjudligi yozma manbalar bilan bir qatorda ko'plab arxeologik topilmalar orqali ham tasdiqlanadi. Marv, So'g'd, Baqtriya, Yettisuv, Movarounnahr va Sharqiy Turkiston hududlaridan topilgan cherkov qoldiqlari, nekropollar, xoch tasvirlari, tangalar va epigrafik yodgorliklar xristianlik bu mintaqada uzoq vaqt davomida faol bo'lganini ko'rsatadi. Ayniqsa, Samarqand va uning atrofidagi hududlarda xristian jamoalarining barqarorligi va institutsional rivoji muhim ahamiyat kasb etadi.

Xristianlikning Markaziy Osiyoda tarqalishida sug'diy savdogarlar alohida o'rin tutgan. Ular nafaqat iqtisodiy vositachi, balki diniy va madaniy g'oyalar tashuvchisi sifatida ham faoliyat ko'rsatganlar. Sug'diylar orqali xristianlik turkiy muhitga kirib bordi va natijada uyg'ur hamda boshqa turkiy tillarda xristian adabiyoti yuzaga keldi. Bu holat xristianlikning mahalliy madaniy muhitga moslashganini va mintaqaviy xususiyatlar kasb etganini ko'rsatadi.

XI–XIV asrlarda Markaziy Osiyo va Sharqiy Turkistonda xristianlik, ayniqsa nestorianlik yangi bosqichga ko'tarildi. Ko'chmanchi turkiy va mo'g'ul qabilalarining bir qismi tomonidan xristianlikning qabul qilinishi bu dinning mintaqadagi siyosiy va ijtimoiy hayotdagi ta'sirini kuchaytirdi. Biroq keyingi davrlarda islomning mustahkamlanishi, siyosiy vaziyatning o'zgarishi va markazlashgan xristian tuzilmalarining zaiflashuvi natijasida xristian jamoalarining soni va ta'siri asta-sekin kamayib bordi.

Umuman olganda, ilk xristian jamoalarining Markaziy Osiyo tarixidagi o'rni mintaqaning ko'p konfessiyali va ko'p madaniyatli tarixini anglashda muhim ahamiyatga ega. Xristianlik bu hududda faqat diniy hodisa sifatida emas, balki madaniy almashinuv, ilmiy taraqqiyot va sivilizatsiyalararo aloqalarning muhim omili sifatida namoyon bo'lgan. Ushbu tadqiqot natijalari Markaziy Osiyo tarixini yanada chuqurroq va xolisona o'rganishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Бируни. Памятники минувших поколений. — Избранные произведения. Т. 1. Таш., 1957. Стр. 317.
2. Бартольд В.В. Отчёт о командировке в Туркестан. — Сочинения. Т. 4. М., 1966.; Бартольд В.В. По поводу христианского селения Вазкерд. — Сочинения. Т. 4. М., 1966.; Бартольд В.В. О христианстве в Туркестане в домонгольский период. — Сочинения. Т. 2. Ч. 2. М., 1964.
3. Кычанов Е.И. Сирийское несторианство в Китае и Центральной Азии. — ПС. Вып. 26(89). 1978.
4. Пигулевская Н.В. Сирийские и сиро-тюркские фрагменты из Хара-Хото и Турфана. — СВ. Т. 1. 1940.; Пигулевская Н.В. Византия и Иран на рубеже VI и VII вв. М.-Л., 1946.; Пигулевская Н.В. История Мар Ябалахи II и Раббан Саумы. М., 1958.; Пигулевская Н.В. Сирийская средневековая школа. — ПС. Вып. 15 (78). М.-Л., 1966.; Пигулевская Н.В. Памятники сирийской письменности. — «Вестник АН СССР». 1968. № 2; Пигулевская Н.В., Пайкова А.В. Несторианские памятники. — «Эпиграфика Киргизии». Вып. 1. Фрунзе, 1963.; Пигулевская Н. В. Культура сирийцев в средние века. М., 1979.
5. Sachau E. Die Chronik von Arbela. B., 1915. P.20.
6. А.Б. Никитин. Христианство в Центральной Азии (древность и средневековье). Восточный Туркестан и Средняя Азия. История. Культура. Связи. Москва, 1984. Стр. 2.

7. Гарсоян Н.Г. Роль восточного духовенства в византино-сасанидских дипломатических отношениях. «Античная древность и средние века». Вып. 10. Свердловск, 1973. Стр. 99-104.
8. Whitehouse D., Williamson A. Sasanian Maritime Trade. — «Iran». 11. L., 1973. P. 42-45.
9. Бируни. Памятники минувших поколений. — Избранные произведения. Т. 1. Таш., 1957. Стр. 330.
10. Nekropol (yunoncha nekros - «o'lik», polis - «shahar») — arxeologik va tarixiy atama bo'lib, muayyan davrga mansub bo'lgan, ko'p sonli dafn inshootlarini o'z ichiga olgan dafn hududini anglatadi.
11. Дресвянская Г.Я. Христианский некрополь древнего Мерва. Материалы научной конференции аспирантов Ташкентского государственного университета. Таш., 1966. Стр. 49-50.
12. Дресвянская Г.Я. Раннехристианские археологические памятники Мерва до арабского завоевания. Автореф. канд. дис. Таш., 1968. Стр. 12.
13. O'sha manba. B. 43.
14. Marquart J. Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge. Lpz., 1903. P. 283.
15. Егише. О Вардане и войне армянской. Пер. И.А. Орбели. Ер., 1971. Стр. 65.
16. Sachau E. Zur Ausbreitung des Christentums in Asien. B., 1919. P. 19.
17. Narshakhi. The History of Bukhara. Transl. ... by R. Frye. Cambridge, Mass., 1954. P.29.
18. Kitâb al-Fihrist. Hrsg. von G.Flügel. Bd 1. Lpz., 1871. P. 18.
19. Viae et regna. Descriptio ditionis moslemicae auctore Abu'l-Kásim Ibn Haukal. Ed. M.J. de Goeje. Lugduni Batavorum, 1873. P.372.
20. Бартольд В.В. Отчёт о командировке в Туркестан. — Сочинения. Т. 4. М., 1966. Стр. 258.
21. Бартольд В.В. О христианстве в Туркестане в домонгольский период. — Сочинения. Т. 2. Ч. 2. М., 1964 Стр. 290.
22. Книга Марко Поло. М., 1955. Стр. 31.
23. Ртвеладзе Э.В., Ташходжаев Ш.С., Фёдоров М.Н. Нумизматические этюды. — Афрасиаб. Вып. 3. Таш., 1974. Стр. 145-147.
24. Кызласов Л.Р. Археологические исследования на городище Ак-Бешим в 1953-1954 гг. — Труды ККАЭЭ. Т. 2. М., 1953. Стр. 220-223.
25. Кляшторный С.Г. Древнетюркские рунические памятники как источник по истории Средней Азии. М., 1964. Стр. 98.
26. Braun O. Der Katholikos Timotheos I und seine Briefe. — Oriens Christianus. Rom Leipzig, 1901, H. 1 P. 138.
27. Джумагулов Г. Язык сиро-тюркских (несторианских) памятников Киргизии. Фрунзе, 1971.
28. Marco Polo, The Travels of Marco Polo: The Complete Yule-Cordier Edition: Including the Unabridged Third Edition (1903) of Henry Yule's Annotated Translation, as Revised by Henri Cordier, Together with Cordier's Later Volume of Notes and Addenda (1920), ed. Henry Yule and Henri Cordier (New York: Dover Publications, 1993). Т. I P.186.
29. Х. Мозер, “Через Центральную Азию”, P.114–115.

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должен быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].